

De impact van de corona- crisis op gemeenten

Eerste tussenrapportage: een maand na de uitbraak

Instituut Fysieke Veiligheid
Lectoraat Crisisbeheersing
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.ifv.nl
info@ifv.nl
026 355 24 00

Colofon

Instituut Fysieke Veiligheid (2020). *De impact van de coronacrisis op gemeenten. Eerste tussenrapportage: een maand na de uitbraak*. Arnhem: IFV.

Opdrachtgever: Landelijk Operationeel Team Corona (LOT-C)
Titel: De impact van de coronacrisis op gemeenten. Eerste
tussenrapportage: een maand na de uitbraak
Datum: 3 april 2020
Status: Definitief
Auteurs: Menno van Duin, Vina Wijkhuijs

Inhoud

	Inleiding	4
1	Bevindingen	5
1.1	Gemeentelijk crisisteam: standaard en divers	5
1.2	Regionale afstemming: flexibele invulling van het RBT	6
1.3	Gemeenteraad en college: hoe de voortgang van de besluitvorming te bewaken?	7
1.4	Burgemeester: zichtbaar zijn en afstand bewaren	8
1.5	Communicatie: wordt iedereen bereikt?	8
1.6	Lokale problematiek: een vinger aan de pols	9
1.7	Burgerinitiatieven tonen de veerkracht van de samenleving	9
1.8	Zorgen voor de komende tijd	10
2	Conclusies	11
	Bijlage – Respondenten	13

Inleiding

Achtergrond

Sinds medio januari 2020 verschenen berichten over een uitbraak in China van een nog onbekend coronavirus; gevreesd werd, dat het COVID-19-virus (zoals het officieel zou gaan heten) zich verder zou verspreiden. Op donderdagavond 27 februari werd duidelijk dat ook in Nederland een besmetting met het coronavirus was vastgesteld. In een speciale NOS-uitzending maakte toenmalig minister Bruins van Medische Zorg dit vrij plotseling bekend.

In de eerste dagen van maart werd bij meer Nederlanders het COVID-19-virus gediagnostiseerd. Zij waren niet allemaal, maar wel voornamelijk, woonachtig in Noord-Brabant. De geneeskundige zorg maakte zich op voor een gevreesd scenario: wekenlang achtereen zouden overuren moeten worden gemaakt. Maar ook in gemeenten gingen de alarmbellen af en zette men zich schrap voor wat zou komen. Ter ondersteuning van de aanpak van de coronacrisis is op 13 maart een Landelijk Operationeel Team Corona (LOT-C) in het leven geroepen: een multidisciplinair samenwerkingsverband van onder andere hulpdiensten, Defensie, het Rode Kruis, veiligheidsregio's en ministeries.

Een eerste inventarisatie onder gemeenten

Om het LOT-C inzicht te verschaffen in de vraagstukken die momenteel in gemeenten leven, heeft eind maart – in de periode van 22 maart tot en met 1 april – een (eerste) reeks interviews plaatsgevonden met burgemeesters van twintig gemeenten.¹ Met hen is een half uur tot soms een klein uur telefonisch gesproken. Daarbij zijn zowel burgemeesters geïnterviewd van gemeenten waar in korte tijd veel inwoners met het coronavirus besmet raakten, als van gemeenten waar het aantal besmettingsgevallen tot nu toe beperkt is, maar de kans op een uitbraak desalniettemin bestaat. Met de reeks gesprekken is beoogd antwoord te geven op de volgende vraag:

Hoe hebben de burgemeesters de coronacrisis tot nu toe ervaren en wat zijn hun grootste zorgen?

In de gesprekken is ingegaan op de volgende thema's:

- > de crisisstructuur in de gemeente en de afstemming met de veiligheidsregio
- > de afstemming met de gemeenteraad en het college
- > de invulling van de burgervader- / burgermoederrol
- > de communicatie richting de inwoners van de gemeente
- > de rolopvatting van de gemeente in relatie tot burgerinitiatieven
- > de voorziene problematiek voor de korte en langere termijn.

In deze rapportage doen wij verslag van onze bevindingen. Het voornemen is om eind april / begin mei opnieuw een dergelijke balans op te maken.

¹ In de bijlage is een overzicht van respondenten opgenomen. Onder hen waren vier voorzitters van een veiligheidsregio (Drenthe, Hollands-Midden, Midden- en West-Brabant en Limburg-Noord).

1 Bevindingen

In dit hoofdstuk beschrijven we thematisch en puntsgewijs de ervaringen en zorgen van de burgemeesters.

1.1 Gemeentelijk crisisteam: standaard en divers

Het bijzondere van deze crisis is, dat veel van de zaken die nu spelen juist de gemeente en het gemeentelijk beleid raken: onderwijs, welzijn, zorg, bijstand, openbare orde en veiligheid. Er zijn dan ook duidelijke overeenkomsten in de manieren waarop gemeenten met deze crisis omgaan.

- > In vrijwel alle gemeenten functioneert sinds medio maart een crisisteam, al hebben die teams uiteenlopende namen (kernteam, Coronateam, beleidsteam et cetera). Deze teams overleggen vooralsnog dagelijks, veelal kort: 30 minuten tot hooguit driekwartier. De frequentie zal de komende tijd waarschijnlijk afnemen, zo gaven verschillende burgemeesters aan.
- > In het crisisteam worden de belangrijkste corona-gerelateerde zaken besproken. Hier vindt de vertaling plaats van rijksbeleid (de richtlijnen) en van zaken die door de veiligheidsregio (noodverordeningen), de GGD, politie en andere(n) worden aangedragen. Daarnaast wordt ingezoomd op specifieke gemeentelijke problemen (opvang van leerlingen, dak- en thuislozen, ZZP'ers in moeilijkheden en andere veelal financiële problemen).
- > De teams worden voorgezeten door de burgemeester (in grote gemeenten niet altijd). Daarnaast hebben steeds de gemeentesecretaris (als algemeen directeur), een communicatieadviseur (vaak het hoofd Communicatie of Voorlichting) en een ambtenaar openbare orde en veiligheid (AOV'er) zitting in het team.

Naast deze overeenkomsten zijn er lokale verschillen.

- > Terwijl sommige gemeenten het team beperken tot bovengenoemde personen, participeren in de meeste crisisteams ook nog anderen. In een aantal gevallen zijn dat één of meer afdelingshoofden (bijvoorbeeld Veiligheid, Bestuurszaken of Personeelszaken) of één of meer wethouders (bijvoorbeeld Onderwijs, Welzijn of Zorg). Soms zit ook de locoburgemeester erbij of wisselt deze het voorzitterschap af met de burgemeester.
- > Behalve het crisisteam functioneert met name in grotere steden ook nog een team bevolkingszorg of een gemeentelijk managementteam, dat belast is met de dagelijks uitvoering en vertaling van beleid in acties.

1.2 Regionale afstemming: flexibele invulling van het RBT

Nadat in Nederland de eerste besmetting met het coronavirus was vastgesteld bij een inwoner uit Tilburg, is op 28 februari in Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant opgeschaald naar GRIP-2. Op 1 maart volgde in Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid eveneens een opschaling naar GRIP-2, omdat een patiënte in het Beatrixziekenhuis in Gorinchem met het virus besmet bleek en het ziekenhuis om die reden werd gesloten.

- > Sinds 13 maart geldt in alle veiligheidsregio's GRIP-4, maar al eerder had in een aantal veiligheidsregio's (onder andere Limburg-Noord en Midden- en West-Brabant) een 'stille' opschaling naar GRIP-4 plaatsgevonden.²
- > De drie veiligheidsregio's in de provincie Noord-Brabant – waar tot nu toe de meeste besmettingen zijn vastgesteld – hebben samen een zogenoemd interregionaal beleidsteam (IRBT) gevormd en onderling afspraken gemaakt wie op welk thema trekker is en welke functionarissen in het IRBT zitting hebben.
- > Ook andere veiligheidsregio's hebben aan de bestuurlijke afstemming een eigen invulling gegeven. Sommige regio's kennen naast het voltallige RBT ook nog een kern-RBT (bestaande uit de voorzitter en één of enkele andere burgemeesters). De frequentie waarmee het kern-RBT bijeenkomt, varieert van dagelijks tot wekelijks. Het voltallige RBT vergadert doorgaans wekelijks.
- > In het RBT is bijvoorbeeld gesproken over de noodverordening: de precieze formuleringen en de specifieke regionale accenten. Over het algemeen is de wens dat de maatregelen op lokaal niveau niet te ver uiteenlopen. Thema's die tot nu toe aandacht kregen, waren onder andere de weekmarkten, campingterreinen, het handhavingsbeleid en de gemeentelijke aanpak van uitstel van belastingen.
- > Aan de overleggen van het RBT neemt doorgaans ook de DPG deel, die de burgemeesters (naar hun tevredenheid) informeert over de laatste stand van zaken.
- > Een voor velen nieuwe speler is het ROAZ (Regionaal Overleg Acute Zorg).³ In verschillende regio's neemt een vertegenwoordiger van het ROAZ (een directeur of manager van een ziekenhuis of zorginstelling) deel aan het RBT-overleg. Dat is nieuw en wordt waardevol gevonden.
- > Voor de niet-acute zorg (als geestelijke gezondheidszorginstellingen en verzorgingshuizen) bleek, bijvoorbeeld in Noord-Brabant, nog geen dergelijk platform te bestaan om tot afstemming te komen. Daarvoor is toen in korte tijd het RONAZ (Regionaal Overleg Niet-Acute Zorg) opgericht, bestaande uit de directeuren van de betreffende zorginstellingen.
- > Burgemeesters zijn over het algemeen zeer tevreden over het feit dat er naar GRIP-4 is opgeschaald en de invulling die daaraan is gegeven. Voor deze situatie werd dat zonder meer passend en logisch geacht.
- > Burgemeesters spreken ook met tevredenheid over de rol van de GGD in deze crisis. Een burgemeester geeft aan vooral content te zijn dat in zijn regio de GGD en de veiligheidsregio zo met elkaar verweven zijn.
- > Voor sommigen – ook binnen de veiligheidsregio's zelf – was het even wennen dat de veiligheidsregio's bij deze crisis een coördinerende rol oppakten.
- > Tussen regio's bestaat enig verschil in de mate waarin regionale aansturing wordt verwacht. Sommige burgemeesters hebben veel overleg met collega-burgemeesters uit de regio om zaken af te stemmen ('hoe doen jullie dat?').

² Sommigen vonden dat toen nog voorbarig of overbodig.

³ In het Regionaal Overleg Acute Zorg (ROAZ) maken de aanbieders van acute zorg in regionaal verband afspraken met als doel de acute zorg in de regio te borgen en te verbeteren.

1.3 Gemeenteraad en college: hoe de voortgang van de besluitvorming te bewaken?

De coronacrisis en de maatregelen die in dat kader zijn genomen, hebben ook gevolgen voor het functioneren van het lokale bestuur.

- > De gemeenteraads- en commissievergadering zijn veelal (maar niet in elke gemeente) opgeschort. Wel komt in veel gemeenten het seniorenconvent of het presidium nog (virtueel) bij elkaar. Ook komen colleges van B&W meestal nog één of twee keer per week bijeen.
- > In sommige gemeenten zijn alle reguliere thema's tijdelijk op de (wat) langere baan geschoven. Maar toch zijn er in de meeste gemeenten nog wel enkele zaken die consent van de gemeenteraad behoeven, zoals bouwvergunningen en grotere financiële uitgaven, waaronder ook het lokale steunpakket voor het bedrijfsleven. Verder zitten enkele gemeenten in een gemeentelijk herindelingsproces dat op een aantal momenten expliciete beslissingen van de raad vraagt. Uitstel daarvan zou al snel leiden tot een jaar vertraging van het proces.
- > Omdat de gemeenteraden (vanwege het aantal leden en de noodzaak om fysiek afstand te bewaren) niet zomaar bij elkaar kunnen komen, zijn er creatieve oplossingen bedacht om toch een aantal bestuurlijke besluiten te kunnen nemen. Bijvoorbeeld: er wordt eerst een raadsvergadering uitgeschreven (op basis van art. 19 Gemeentewet), terwijl eigenlijk vooraf al duidelijk is dat er geen quorum zal zijn. Vervolgens wordt minimaal 24 uur na de eerste vergadering een nieuwe vergadering uitgeschreven (op basis van art. 20 Gemeentewet), waarvan de agenda identiek is, maar voor deze vergadering is dan een quorum niet nodig en kunnen de fractievoorzitters overleggen en eventueel ook in kleine kring formeel stemmen. Gemeenten zijn in afwachting van een regeling (i.c. de Spoedwet Digitale besluitvorming) van de minister van BZK waarmee digitaal stemmen tot de mogelijkheden zou kunnen gaan behoren.⁴
- > Er wordt vrij veel werk van gemaakt om de raadsleden (inclusief de burgerradsleden) voldoende geïnformeerd te houden. Informatie van de veiligheidsregio en de GGD wordt ruim gedeeld. Daarnaast stellen bijna alle gemeenten (wekelijks) een nieuwsbrief op om de raad van ontwikkelingen op de hoogte te houden.
- > Ook in de B&W-vergaderingen komen uiteraard corona-gerelateerde zaken ter sprake. Door hun vele relaties met de gemeenschap kunnen wethouders een belangrijke rol spelen (vaak ook expliciet zo benoemd en afgesproken) richting allerlei groepen in de gemeenschap en op zo'n manier 'de gevoelstemperatuur' blijven meten.
- > Voor wethouders staan de reguliere werkzaamheden nu op een lager pitje, maar aangezien de coronacrisis velen raakt, zijn er voor wethouders verschillende corona-gerelateerde zaken (als subsidies, onderwijs en het zorgdomein) die aandacht en overleg vragen.
- > In het algemeen weten burgemeesters de raad en het college mee te nemen in het proces en is er sprake van 'collegiaal' bestuur. Burgemeesters constateren tot hun tevredenheid dat tot nog toe zaken niet politiek zijn gemaakt. Een goede en transparante informatievoorziening speelt daarbij zeker een rol.

⁴ Op 27 maart 2020 heeft het kabinet ermee ingestemd het spoedwetsvoorstel Digitale besluitvorming voor te leggen aan de Raad van State, die hierover binnenkort advies zal uitbrengen. Na advisering wordt het voorstel aangeboden aan de Tweede Kamer. De verwachting is dat de spoedwet na de paasdagen in werking zal kunnen treden.

1.4 Burgemeester: zichtbaar zijn en afstand bewaren

De agenda's van de burgemeesters zijn sinds de corona-uitbraak vrijwel volledig omgegooid. De meeste reguliere afspraken gaan niet door, maar in plaats daarvan is er vanwege de corona-uitbraak veel te doen.

- > Hoewel burgemeesters graag de rol van burgervader / burgermoeder willen behartigen en daarom zichtbaar willen zijn, ervaren zij hierin – vanwege de corona-uitbraak – een duidelijk dilemma: terwijl de situatie juist om persoonlijke aandacht richting burgers vraagt, moeten zij zich nu beperken tot een telefoontje of het laten toesturen van een bloemetje. Ook kan en wil een burgemeester niet te dichtbij anderen of met een groepje mensen op een foto staan en daarmee het 'verkeerde' voorbeeld uitstralen.
- > In de beleving van dit dilemma maakt de afstand tot de coronahaard(en) uit. Een burgemeester die er middenin zit heeft een zwaardere rol richting patiënten en nabestaanden.
- > Ook voor wat betreft de rol van de burgemeester als beslisser zijn er verschillen. De voorzitters van de veiligheidsregio's hebben in deze crisis echt een duidelijk andere rol dan andere burgemeesters, aangezien de Wet publieke gezondheid specifiek bij hen een verantwoordelijkheid legt in de bestrijding van A-infectieziekten.
- > Vrijwel alle burgemeesters zijn momenteel het grootste deel van hun tijd bezig met corona-gerelateerde kwesties, die soms à la minute kunnen opdoemen. Zeker de eerste weken van maart waren verschillende bestuurders hele dagen en ook in het weekend in touw om alles te volgen, met iedereen te overleggen enzovoort.
- > Dat er veel skypend vergaderd wordt en telefonisch wordt overlegd, levert enerzijds tijdswinst op, maar betekent anderzijds dat er veel meer te regelen blijft, zoals nabellen en controleren of iedereen op de hoogte is. Verschillende burgemeesters typeerden zichzelf als oliemannetje.

1.5 Communicatie: wordt iedereen bereikt?

Een belangrijk thema in deze crisis is de informatievoorziening aan de lokale bevolking, over zowel de voorschriften die in acht moeten worden genomen, als over de eventuele besmettingen die in de gemeente zijn geconstateerd.

- > Tegenwoordig maken gemeenten in hun publiekscommunicatie massaal gebruik van de mogelijkheden die sociale media bieden: de gemeentelijke website, een ondernemerssite, Facebook, Instagram, blogs en filmpjes. Maar ook de meer klassieke media – de plaatselijke krant (met een open brief van de burgemeester), wijkberichten en de lokale of regionale omroep – worden gebruikt.
- > Voor wat betreft de informatie die over de corona-uitbraak wordt verstrekt, verwijzen gemeenten naar informatie waarin de rijksoverheid, het RIVM, de GGD en de veiligheidsregio voorzien.
- > Daarnaast zijn burgemeesters over het algemeen behoorlijk actief om hun 'gezicht' te laten zien: in filmpjes, in interviews in lokale of regionale media of in brieven aan de bevolking die soms huis-aan-huis worden bezorgd. Daarmee willen de burgemeesters de bevolking oproepen zich te houden aan genomen maatregelen, complimenteren voor goed gedrag of een hart onder de riem steken.
- > Speciale aandacht vragen diegenen die de Nederlandse taal niet machtig zijn, zoals laaggeletterden, asielzoekers en arbeidsmigranten. Omdat informatie vooral in het Nederlands (of Engels) en via sociale media wordt aangeboden, blijven zij mogelijk van overheidsinformatie verstoken.

1.6 Lokale problematiek: een vinger aan de pols

Hoewel de burgemeesters de 'oekaze' van premier Rutte van maandag 23 maart wel begrepen,⁵ hebben diegenen die wij spraken (tot nu toe) niet heel veel problemen in de publieke ruimte geconstateerd.

- > Burgemeesters gaven aan dat het voor inwoners – zeker voor jongeren – aanvankelijk zoeken was wat wel en niet kon. Het duurde een tijdje vooraleer de meesten zich bewust werden van de ernst van de situatie.
- > Sommigen maakten zich wel zorgen over de drukte bij supermarkten en bouwmarkten, maar zij gaven daarbij aan dat deze sectoren (al dan niet zelfstandig) snel adequate maatregelen hadden getroffen.
- > Bij winkels en milieustraten waar mensen in een lange rij moesten wachten en ook bij winkels waar bepaalde producten (bijvoorbeeld paracetamol) niet meer voorhanden waren, deden zich aanvankelijk wat lichte vormen van agressie voor.
- > Een mogelijke toename van huiselijk geweld werd in de gesprekken vaak genoemd als aandachtspunt, maar daarbij werd ook aangegeven dat hiervan nog geen of slechts in beperkte mate (van bijvoorbeeld de politie) signalen zijn ontvangen. Wel zijn er wat meer meldingen van geluidsoverlast en burenruzies; iedereen is veel meer thuis en zit behoorlijk op elkaars lip.
- > Hoewel er mogelijk inwoners zijn die niet bereikt worden, terwijl zij wel een extra steuntje in de rug zouden kunnen gebruiken, gaan de burgemeesters ervan uit dat deze groep zeer beperkt zal zijn. Binnen het welzijnsdomein gaan ambtenaren (en soms ook een wethouder) vaak al zelf op pad of via organisaties (thuiszorg, kerkgemeenschappen) op zoek naar deze personen, om hen in beeld te brengen.
- > Binnen elke gemeente doen zich altijd wel bepaalde problemen voor. Het is te gemakkelijk om nu opeens (zonder verdere onderbouwing) bepaalde delicten toe te schrijven aan de coronacrisis.
- > Nu de mogelijkheid tot het opleggen van boetes bestaat, is er soms een roep om ook daadwerkelijk boetes op te leggen. Burgemeesters zijn hierop alert, omdat in de bejegening van mensen die zich niet aan de regels houden ook de mogelijkheid tot zelfcorrectie moet blijven bestaan.

1.7 Burgerinitiatieven tonen de veerkracht van de samenleving

Als burgemeesters ergens bewondering voor hebben en trots op zijn, is het wel de enorme 'boost' aan vrijwilligheid die in hun gemeente op gang is gekomen.

- > Ook zonder dat wij ernaar vroegen, werden diverse voorbeelden genoemd: maaltijden beschikbaar stellen, 'oppassen' bij licht dementerenden zodat ze voldoende afstand houden, boodschappendiensten, allerlei muziekactiviteiten rond met name ouderencomplexen, opbeurende en vrolijke reclameborden, postercampagnes enzovoort.
- > Ook zijn vaak door bestaande welzijnsverenigingen, kerken en andere genootschappen initiatieven genomen om vraag (wat wil iemand?) en aanbod (wie kan er wat doen?) bij elkaar te brengen. De burgemeesters gaven aan dat – voor zover zij daar zicht op hebben – het aanbod de vraag duidelijk overschrijdt.

⁵ De gesprekken hadden plaats enkele dagen na deze persconferentie.

- > De meeste gemeenten zijn terughoudend (en daarin soms vrij principieel) om zelf een expliciete rol op zich te nemen in het coördineren van burgerinitiatieven. Zoals een van onze respondenten zei: “De samenleving heeft de gemeente niet altijd nodig om samenleving te zijn.”
- > Wat door inwoners wordt gedaan, verloopt vaak goed. Vaak is er ook wel een organisatie die naar voren stapt om wat te regelen. Soms worden deze organisaties daartoe gefaciliteerd (door ruimte beschikbaar te stellen om vanuit te werken, computerfaciliteiten te bieden en dergelijke). Ook worden soms initiatieven op de website van de gemeente vermeld.
- > Gemeenten houden vaak wel een oogje in het zeil: passen de activiteiten wel bij de situatie en proberen mensen er niet vooral zelf beter van te worden.

1.8 Zorgen voor de komende tijd

Over het algemeen voorzien de burgemeesters voor de eerstkomende twee weken weinig (echte) problemen. Veel staat in de steigers; de gemeentelijke organisatie draait (grotendeels vanuit huis). De maatschappelijke veerkracht biedt voorlopig voldoende soelaas in die situaties waarin mogelijk een probleem zou kunnen ontstaan. Inwoners houden zich over het algemeen goed aan de afspraken.

- > Sommige burgemeesters (met name die van grotere gemeenten) constateren wel spanningen onder jongeren. Zo zijn er jongeren die overlast bezorgen en de afstandsregels aan hun laars lappen.
- > Verder leven voor de langere termijn vooral vragen en onzekerheden als: Hoe lang houden wij het op deze manier met elkaar vol? Kunnen mensen het wel zo lang uithouden? Hebben we voldoende zicht op wat er achter de voordeuren gebeurt? Is er een einde van de tunnel in zicht?
- > Het lastige van deze gezondheids crisis is vooral om daar als sector, maar ook als bestuurders, greep op te hebben. Daarvoor zijn en worden wel allerlei structuren bedacht, maar een structuur is nog geen organisatie. Het is daarom te gemakkelijk om te zeggen dat daar ‘toch het RONAZ’ voor is.
- > Ook over de financieel-economische gevolgen van de coronacrisis en wat deze voor de samenleving (en ook voor de gemeenten) zullen betekenen, maken de burgemeesters zich zorgen. Daarbij wordt gewezen op evenementenorganisaties en specifieke branches als de horeca en het toerisme.
- > De verwachting is dat de coronacrisis grote sociaaleconomische consequenties zal hebben voor grote groepen mensen. Zeker is dat de coronacrisis gevolgen zal hebben voor het gemeentelijke huishoudboekje (minder inkomsten, hogere uitgaven).
- > Een aandachtspunt ten slotte – dat door verschillende burgemeesters werd genoemd – betreft de afstemming tussen het Rijk, de veiligheidsregio’s en gemeenten. Na de persconferentie van 23 maart, waar de minister van Justitie en Veiligheid aankondigde dat op grond van een noodverordening in het vervolg boetes kunnen worden opgelegd als men zich niet aan de voorschriften houdt, duurde het een aantal dagen voordat de voorschriften daadwerkelijk gereedkwamen en de gemeenten aan de slag konden gaan. Onderwijl kwamen er wél talloze vragen op de gemeenten af (‘de minister zegt dat’). Een burgemeester verzuchtte: “Ik hoop niet dat als de Russen ons land binnenvallen, we een kleine week nodig hebben om met elkaar een noodverordening op te stellen.” De bestuurlijke afstemming verliep de week erna beter. Voor de geloofwaardigheid van leiderschap is het belangrijk dat er vooraf een goede afstemming plaatsvindt.

2 Conclusies

Wat sinds medio januari werd gevreesd, werd eind februari werkelijkheid: ook Nederland werd getroffen door de uitbraak van het COVID-19-virus. De maatregelen die nadien genomen werden, hadden grote impact op ons dagelijkse leven. Hoe is daar in gemeenten mee omgegaan? Hoe hebben de burgemeesters de coronacrisis tot nu toe ervaren en wat zijn hun grootste zorgen? We zetten hieronder de belangrijkste bevindingen uit de interviews op een rij.

Afstemming

De burgemeesters kunnen zich goed vinden in de structuur waarin thans, zowel binnen als tussen veiligheidsregio's én met het Rijk, tot afstemming wordt gekomen. Wij constateren dat ervaringen met eerdere (dreigende) crisissituaties ertoe hebben geleid dat bij de coronacrisis – met de (landelijke) opschaling naar GRIP-4, het overleg binnen het Veiligheidsberaad en de aanwezigheid van enkele burgemeesters in de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing – de koppeling tussen lokaal en nationaal vorm heeft gekregen. Punt van aandacht blijft de volgorde van overleg in het traject van landelijke besluitvorming naar regionale en lokale uitvoering.

Gemeenteraad en college

Omdat maatregelen ter beperking van de corona-uitbraak fysieke beraadslaging van de gemeenteraad vrijwel onmogelijk maakt, dreigt de gemeenteraad en daarmee ook de gemeentelijke besluitvorming letterlijk 'op afstand' te geraken. Via allerlei constructies (van nieuwsbrieven, overleggen in kleine kring tot een eventuele spoedwet) zijn en worden hiervoor oplossingen bedacht.

Aangezien de coronacrisis verschillende gemeentelijke sectoren raakt, zien we dat wethouders bij deze crisis een grotere rol vervullen dan bij andersoortige (mini-)crises.

Burgemeester als burgervader / burgermoeder

Bij crises willen burgemeesters een burgervader of burgermoeder zijn. Juist in deze crisis is het, vanwege de noodzaak om afstand te bewaren en daarin ook het goede voorbeeld te geven, voor burgemeesters zoeken naar manieren om toch zichtbaar en nabij te zijn. Een korte boodschap in een filmpje of brief op de gemeentesite, een telefoontje naar mensen die steun nodig hebben, een interview in de lokale media, zijn voorbeelden hoe burgemeesters in deze dagen hun bevolking toch proberen te bereiken.

Communicatie

Anno 2020 weten gemeenten via verschillende (sociale en klassieke) mediakanalen hun inwoners te informeren over de voorschriften en recente ontwikkelingen. Daarnaast is soms ook het aanspreken van mensen op de maatregelen die zij dienen te treffen van belang gebleken, bijvoorbeeld om drukte (en agressie) bij de milieustraat te voorkomen, de weekmarkt ordentelijk te laten verlopen et cetera.

De vraag die onder burgemeesters nog leeft, is of werkelijk alle inwoners van de gemeente (bijvoorbeeld ook anderstaligen) worden bereikt, voldoende op de hoogte zijn en de boodschap ook steeds begrijpen.

Burgerinitiatieven

Burgemeesters zijn vol lof over het feit dat inwoners, bedrijven en vrijwilligersorganisaties in hun gemeenten initiatieven tonen om anderen te ondersteunen en dagelijkse gewoonten op creatieve wijze zoveel mogelijk doorgang te laten vinden. De rol die gemeenten tot nu toe hierin hebben, is erop alert te zijn dat er geen misbruik van de situatie wordt gemaakt. Veel burgemeesters willen de vrijwilligheid niet in de weg zitten, terwijl anderen wel degelijk een rol zien voor gemeenten bij het monitoren van vraag en aanbod.

Zorgen

Burgemeesters praten niet over grote zorgen, maar vragen zich wel af hoe de komende periode verder zal verlopen. Naast ouderen hebben vooral jongeren behoefte aan sociale contacten. De coronacrisis stelt hun uithoudingsvermogen op de proef.

Met de verwachting dat de coronacrisis tot een economische recessie zal leiden, wordt nu reeds rekening gehouden door de platformen te zoeken waarop over verdere maatregelen (ter verzachting van de gevolgen) zal moeten worden gesproken. De gevolgen van de crisis zullen ook de gemeenten zelf financieel raken. Goed vinden wij dan ook het initiatief van enkele gemeenten die naast het crisisteam ook een continuïteitsteam hebben ingericht.

Bijlage – Respondenten

Burgemeester M. Bezuijen	gemeente Rijswijk
Burgemeester D. Bijl	gemeente Purmerend
Wvd. burgemeester B. Eenhoorn	gemeente Vlaardingen
Wvd. burgemeester M. Franzel	gemeente St. Anthonis
Burgemeester W. Hillenaar	gemeente Cuijk
Burgemeester M. Houben	gemeente Nuenen
Burgemeester H. Janssen	gemeente Oisterwijk
Burgemeester C. Kroon	gemeente Losser
Wvd. burgemeester J. Kuin	gemeente Pekela
Burgemeester C. Lamers	gemeente Schiedam
Burgemeester H. Lenferink	gemeente Leiden
Burgemeester E. Lichtenberg	gemeente Altena
Burgemeester V. Molkenboer	gemeente Woerden
Burgemeester M. Moorman	gemeente Bernheze
Burgemeester P. Oskam	gemeente Capelle aan den IJssel
Burgemeester M. Out	gemeente Assen
Burgemeester A. Scholten	gemeente Venlo
Burgemeester M. Uitdehaag	gemeente Texel
Burgemeester M. de Vries	gemeente Etten-Leur
Burgemeester T. Weterings	gemeente Tilburg